

<https://doi.org/10.54333/kulutustutkimus.125337>

Kuluttajan ja vaatteen jaettu toimijuus tanssina kestävyteen

Henna Kettunen, Anna Kouhia ja Minna Autio

ABSTRAKTI

Kuluttajien kestäviä asenteita ja ajattelutapoja vaatteiden hankinnan ja käytön osalta on tutkittu, mutta se, miten vaate materiaalina toimii yhdessä kuluttajan kanssa kestävästi, on saanut vähäisempää huomiota. Tarkastelemme kuluttajien ja vaatteiden yhteistoimijuutta uusmaterialismin viitekehyksessä analysoiden vaatekaapin sisällöstä kertovia kirjoituksia, joissa kuluttajat ovat pohtineet vaatesuhdettaan. Tätä kuluttajan ja vaatteiden vastavuoroista toimintaa tutkitaan "toimijuuden tanssina", jossa analysoidaan kehollisia ja affektiivisia vuorovaikutteisia kohtaamisia. Tutkimus osoittaa, että "tanssin" osapuolet määrittävät toistensa toimijuutta ja voivat muuttua arvaamattomasti. Tanssin vaiheet, aina tanssiinkutsusta sen päättymiseen, ilmentävät vaatekulutuksen monimuotoisuutta ja ajallista kiertokulkua vaatteiden hankkimisesta niiden hävittämiseen, mikä tuo esiin kestävyden kannalta kriittisiä hetkiä arjessa. Kosketus vaatteeseen, vuorovaikutuksen herättämät tunteet sekä käyttötilanteet muovaavat vuorovaikutuksen muotoja, jolloin esimerkiksi kiintymys vaatteeseen lisääntyy tai vaate hylätään sen kuluessa tai rikkoutuessa. Tanssin taukopaikat, kuten "passiivivarastoon" unohtuneet vaatteet, tulisi nostaa kestävästä vaatekulutuksen edistämiseksi lähempään tarkasteluun.

Johdanto

Vaatteiden kuluttaminen on kestävyden kannalta monin tavoin ongelmallista. Vaateteollisuuden osuus maailmanlaajuisista ilmastovaikutuksista on noin kahdeksan prosenttia (Quantis, 2018)¹. Erityisesti pikamuotia on pidetty yhtenä merkittävänä muotiteollisuuden kestävyysongelmana, koska sen perustana ovat nopeasti vaihtuvat mallistot sekä alhaiset tuotantokustannukset ja kuluttajahinnat (Fletcher, 2010; Niinimäki ym., 2020). Pikamuodin ostaminen ja rakenteet ovat osa vaatteiden kulutuksen käytäntöjä, ja ne ohjaavat kuluttajia kestävämmiin kulutustottumuksiin. Noin 26 prosenttia kuluttajien hylkäämistä vaatteista päättyy suoraan jätteeksi (Daystar ym., 2019), ja vaatteiden peseminen kasvattaa

¹ Vaateteollisuus käyttää materiaalisia resursseja ja energiaa ja tuotannosta syntyy ympäristömyrkyjen lisäksi yli 90 miljoonaa tonnia jätettä vuodessa (Sajni, 2019). Euroopan ympäristökeskuksen (EEA, 2014) arvion mukaan vuosina 1996–2012 ostettujen vaatteiden määrä henkilöä kohden EU:ssa kasvoi 40 prosenttia ja samalla yli 30 prosenttia eurooppalaisten vaatteista on ollut vähintään vuoden käyttämättä.

vaatteiden ympäristökuormaa (Sohn ym., 2021). Samanaikaisesti erityisesti nuoret kuluttajat ovat tietoisempia kestävästä vaatteiden kuluttamisesta ja pyrkivät myös toimimaan kestävien periaatteiden mukaisesti, vaikka arjen rakenteet eivät aina mahdollistakaan toimintaa (Diddi ym., 2019; Goworek ym., 2013; Valkola & Räisänen, 2019).

Vaatekulutuksen muuttaminen vastuullisemmaksi on haastavaa, koska vallitseva talousjärjestelmä tuottaa systeemisiä ongelmia (Brooks ym., 2017; Fletcher, 2010). Haasteita lisää vaatekulutuksen arkipäiväisyys, sillä pukeutuminen on osa kuluttajan päivittäisiä toimintoja, joissa vaatteilla on sosiaaliseen viestintään, ilmaisuun ja esteettisyyteen liittyviä merkityksiä (Johnson ym., 2008; Lundblad & Davies, 2016). Kuluttajan arjen käytäntöjen, sekä laajemmin koko vaatteiden kuluttamisen systeemin kestävyyskannalta olennaista on ymmärtää, että kuluttajat eivät toimi tyhjiössä, vaan yhdessä sosiaalisen ja materiaalsen ympäristön kanssa (Evans, 2018). Vaatteet ovat siis myös aktiivisia toimijoita, jotka voivat vaikuttaa ympäristöönsä ja muihin toimijoihin monin tavoin. Vaatteet voivat esimerkiksi lämmittää ihmisen kehoa tai kutistua pesussa. Vaatteen materiaali viestii ympäristölleen fyysisellä, materiaalisella olemuksellaan (Agoe, 2021; Cappetta & Gioia, 2013) ja merkityksillään (Chamberlin & Callmer, 2021; Mellander & Petersson McIntyre, 2021), joita ihminen moniaistillisesti havainnoi (Evans, 2018; Markuksela & Valtonen, 2019; Palmsköld, 2015).

Keho ja tunteet sekä ajatukset ovat Wetherellin (2012) mukaan pukeutumisessa vuorovaikutteisesti läsnä. Kestävän vaatteiden kulutuksen kannalta merkittävää eivät siten ole ainoastaan tavat, joilla vaatteita ”kulutetaan” (mm. ostopäätökset, peseminen, kierrättäminen: McLaren ym., 2015; Niinimäki, 2010), tai vaatteen materiaaliset ominaisuudet (mm. kuidut, ompeleet, miten ja missä vaate on valmistettu: Hunter, 2009), vaan myös se, miten materiaalit ja kuluttaja yhdessä toimivat (Evans, 2018; Mattila ym., 2019). Kuluttajien on tärkeää oppia tulemaan tietoisemmaksi toiminnastaan ja vuorovaikutuksestaan materiaalien kanssa (Janhonen ym., 2020).

Vaatteiden kuluttamisen käytäntöjä on aiemmin tutkittu muun muassa vaatteista luopumisen (Eike ym., 2022; Laitala, 2014; Mellander & Petersson McIntyre, 2021) ja korjaamisen (Durrani, 2019; Laitala & Klepp, 2018) näkökulmista. Myös materiaalin aktiivisen toimijuuden tarkastelu on vahvistunut uusmaterialismin myötä kulutustutkimuksen kentällä (Borgerson, 2013). Tutkimuksissa on tarkasteltu esimerkiksi tuholaishyönteisten toimijuutta kestävyysmuutoksissa (Contesse ym., 2021), elävän hevosen ja hevosen lihan toimijuutta (Syrjälä ym., 2016) sekä digitaalisten laitteiden ja applikaatioiden aktiivista roolia eettisessä kulutuksessa (Fuentes & Sörum, 2019). Myös ruokahävikin materiaalisuutta on tutkittu kestävä toimijuuden näkökulmasta (Mattila ym., 2019). Vaikka Vesterinen ja Syrjälä (2022) ovat painottaneet vaatteiden käytön (*usage*) kestävyystutkimusta, vaatteiden ja kuluttajan materiaalsen toimijuuden vastavuoroisena ja tilanteisesti muuttavana suhteena ei ole noussut kestävyystutkimuksen keskiöön. Lähdemme siitä oletuksesta, että olisi ymmärrettävä analyttisemmin kuluttajien ja vaatteiden

tapoja vuorovaikuttaa sekä toimia yhdessä, jotta voidaan ratkaista kestäväan kulutukseen liittyviä haasteita sekä mahdollistaa kuluttajien kestävä toiminta. Vuorovaikutuksen ymmärtäminen on olennaista koko vaatekulutuksen systeemin kestävyden edistämiseksi, kuten uusia kiertotalouteen liittyviä sovelluksia ja palveluita (esim. Antikainen ym., 2021) kehitettäessä.

Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten vaate ja kuluttaja toimivat vuorovaikutuksellisesti yhdessä ja millaisia merkityksiä toiminnalla on kuluttajille. Tutkimme kuluttajan ja vaateen (jaettua) toimijuutta uusmaterialismin näkökulmasta (mm. Bennett, 2010; Borgerson, 2013), ja avaamme vaatteiden kulutuksen kriittisiä hetkiä, kuten sitä, milloin, miten ja miksi vaate päättyy pesuun tai unohtuu käyttämättömänä vaatekaapin perukoille. Tarkastelumme tuottaa ymmärrystä siitä, millaiset tilanteet ja arkiset toiminnot kuluttajan ja vaateen välisessä vuorovaikutuksessa estävät tai edistävät kestäväan vaatteiden kuluttamista. Sovellamme analyysissä Pickeringin (2017) ”toimijuuden tanssia” (*the dance of agency*), jonka kautta tarkastelemme ihmisen (kuluttajan) ja vaateen eloisaa yhdessäoloa, jossa tilanteet ovat nopeasti muuttuvia ja arvaamattomia.

Ihmisen ja materian toimijuudet uusmaterialistisesta näkökulmasta

Materiaalit ovat eläväisiä, muokkautuvia ja muuttuvia kuluttamisen yhteydessä, eivätkä aina toimi kuluttajan odotusten mukaisesti. Tätä materiaalien elävyyttä on tarkasteltu uusmaterialistisessa suuntauksessa, jossa materiaalit nähdään aktiivisina toimijoina, jotka välittävät ja muokkaavat samalla myös inhimillisiä suhteita (Bennett, 2010; Borgerson, 2013; Epp & Price, 2010). Toimijuus ymmärretäänkin nykyään laajana ja kompleksisena ilmiönä, jolle Jane Bennettin (2010, 34) mukaan on monia määritelmiä ja tulkintoja. Yksilölähtöisissä ajattelutavoissa toimijuus on käsitetty ihmisen ominaisuudeksi, johon kuuluvat ainakin jossain muodossa toiminnan toistaminen, uuden toiminnan keksiminen tai luominen sekä toiminnan arviointi (Emirbayer & Mische, 1998; Glăveanu, 2015). Toimijuus voidaan nähdä myös sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuvana, jolloin kuluttajaa ei tulkita yksilönä ja itsenäisenä toimijana (Kylkilähti, 2018), vaan toimintaa ohjaavat yhteiskunnalliset rakenteet (esim. sosiaaliluokka, sukupuoli). Yksilötoimijuuteen nojaavat käsitykset sivuuttavat toimijaa ympäröivän maailman merkitykset, jolloin huomiotta jäävät ympärillä olevien materiaalien ja muun ympäristön vastavuoroisuus inhimilliseen toimintaan (Borgerson, 2013). Tällaista ihmisen asettamista muun luonnon yläpuolelle on pidetty yhtenä merkittävänä tekijänä kestäväan elämäntapaamme (mm. Bennett, 2010; Ferrando, 2016; Tschakert ym., 2021).

Uusmaterialismissa toimijuuden käsite pätee myös ei-inhimilliseen materiaan, vaikka materian toimijuuden ei aina katsota olevan ihmisen toimijuuden tavoin tarkoituksellista (Borgerson, 2013; Epp & Price, 2010). Ihmisen ja ei-inhimillisen materian toimijuuksien ”voiman” (*power*, Bennett, 2010, 108–109) välillä voidaan

havaita epätasapainoa (Bennett, 2010; Syrjälä ym., 2016), esimerkiksi kalalla ei ole suuria mahdollisuuksia vastustaa kalastusprosessiin osallistumista (Markuksela & Valtonen, 2019), eikä vaatteella liioin kuluttajan toimintaa. Toisaalta Syrjälä ja kollegat (2016) havaitsivat implisiittistä intentionalisuutta myös ei-elävällä eläimellä ihmisen ja materian välisissä suhteissa. Tutkimuksessa elävän hevosen ja hevosenlihan toimijuudet ilmenivät samankaltaisina, ja ne vaikuttivat ihmisten toimintaan ja näkemyksiin hevosenlihan syömisestä samantapaisesti (mt.). Vaate on hevosenlihan tavoin ei-elävä materiaali; tosin vaate on ihmisen valmistama, ja sen elävyys on voinut toteutua vain vaateen materiaalin kautta, esimerkiksi puuvillan kasvamisena ja yhteyttämisenä. Silti myös vaate voi vaikuttaa ihmisen toimintaan ja näkemyksiin monin tavoin.

Toimijuutta ei voida paikantaa yksittäisiin entiteetteihin, vaan se ilmenee toimijoiden välisissä merkitysten ja materiaalisuuksien verkostoissa (Bennett, 2007; 2010; Bettany & Kerrane, 2011; Borgerson, 2013; Epp & Price, 2010; Glăveanu, 2015). Siten toimijuutta koskevissa tutkimuksissa tulisi Contessen ja kollegoiden (2021) mukaan keskittyä tarkastelemaan toimijoiden välisten suhteiden ja vuorovaikutuksen dynamiikkaa. Koska materiaalit ovat välttämätön, erottamaton osa elämää, tulisi meidän oppia toimimaan ja vuorovaikuttamaan materiaalien kanssa ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävämmällä tavalla (mm. Bennett, 2010). Kestävämpi elämä edellyttää vuorovaikutteista ja muokkautuvaa käsitystä materiasta ja ihmisen materiaalisuhteista (mm. Bennett, 2010; Evans, 2018; Jacobsen & Hansen, 2019). Tieto materiaalien käyttäytymisestä kuluttajan toiminnan yhteydessä kotitalouksissa on Hornen, Mallerin ja Lanen (2011, 89) mukaan kestävyystutkimuksessa kuitenkin vielä melko vähäistä. Näkökulma materiaalien roolista kotitalouksien arjen toiminnassa on erittäin tärkeä, jotta päivittäisiä toimintoja voidaan ymmärtää ja siten muuttaa (Evans, 2018).

Kuluttajan ja materian vastavuoroista suhdetta voidaan tarkastella esineistä huolehtimisena, jossa materiaalit nähdään arjen sujuvuuden edellytyksinä ja vastaavasti ihmisen asianmukainen ja hoivaava toiminta materiaalien toimivuuden edellytyksenä (Meißner, 2021). Vaatteet ovat välttämättömiä ihmiselle, ja ihminen voi toiminnallaan ylläpitää vaateen hyvää kuntoa (Laitala & Klepp, 2018) tai toisaalta pilata sen (Gwilt, 2020). Vaatteet voidaan kokea osana ”minää” (Mellander & Petersson McIntyre, 2021), ja ne voivat herättää kuluttajassa erilaisia tunteita, kuten iloa tai merkityksellisiä muistoja tai odotuksia tulevasta (Chamberlin & Callmer, 2021; Mellander & Petersson McIntyre, 2021). Toisaalta sekä vaate että kuluttaja voivat muuttua ennalta-arvaamattomasti. Vaate saattaa esimerkiksi kulua tai kuluttajan keho muuttua, mikä voi saada kuluttajan luopumaan vaatteesta (Eike ym., 2022; Mellander & Petersson McIntyre, 2021). Ihmisen ja materian välinen suhde ei Svenssonin (2012) mukaan usein olekaan ennustettavissa, mikä osaltaan ohjaa ilmiön syvällisempään tutkimiseen.

Kuluttajan ja materian välinen jaettu toimijuus

Yhteistoimijuutta on kuvattu tutkimuskirjallisuudessa muun muassa jaetun toimijuuden (*distributed agency*, Bennett, 2010), kokoonpanojen (*assemblages*, Fuentes & Sörum, 2019) tai toimijaverkostojen (*actor-networks*, Latour, 2005) käsitteillä. Gläveanun (2015) määritelmän mukaan jaettu toimijuus tai yhteistoimijuus (*co-agency*) rakentuu intentionaalisuudesta, (uudelleen) toiminnasta ja refleksiivisyydestä. Yhtenäisenä järjestelmänä toimija ja hänen (sosiaalinen ja materiaallinen) ympäristönsä muokkaavat toisiaan syklisessä liikkeessä näiden osa-alueiden välillä. Samalla sosiaaliset ja aineelliset rajoitteet antavat reunaehdot sille, mitä toimijat voivat tehdä (mt., 261). Vaatteiden kulutuksen kontekstissa yhteistoimijuutta kuvaa esimerkiksi Woodwardin (2007, 17–18; 22) kuvailema esimerkki, jossa kenkien korkeat korot voivat tuoda kantajalleen itsevarmuutta ja muuttaa ryhtiä, mutta tilanne muuttuu päivävästaiseksi jalan murtuessa koron katkeamisen seurauksena. Esimerkkiä voisi jatkaa kuvailemalla, kuinka korko katkesi tiessä olevan kuopan takia ja kuinka kuluttaja pyrki jatkamaan mieleisten kenkiensä elinkaarta korjauttamalla koron. Siten kenkä muutti kuluttajaa ja kuluttaja kenkää, mutta samalla sosiaalinen ja materiaallinen ympäristö osallistui prosessiin.

Pickering (2017) on lisännyt uusmaterialistisiin näkökulmiin analyysin ihmisten kytkeytymisestä eloisaan maailmaan. Tätä Pickering (2017, 136) kutsuu ”toimijuuden tanssiksi” – *the dance of agency* (myös Markuksela & Valtonen, 2019; Mattila ym., 2019), jolla hän kuvaa ihmisten toimimista maailmassa ja maailman vaikutuksia ihmisiin kaikkien osapuolten muuttuessa, arvaamattomasti ja dynaamisesti. Materiaalit nähdään tässä toimijoina, jotka ovat sijoittuneet ja nousevat esiin ollessaan yhteydessä muiden toimijoiden kanssa (mt.). Esimerkiksi vaateen toimijuus ilmenee, kun se on kuluttajan kanssa tekemisissä, kuten kengän hiertäessä jalkaan rakon. Osapuolten muuttuminen ilmentää jaetun toimijuuden konteksti- ja tilannesidonnaisuutta, jolloin prosessi on aina jossain määrin ennustamaton (vrt. Gläveanu, 2015).

Sittemmin Mattila ja kollegat (2019) ovat hyödyntäneet toimijuuden tanssin metaforaa analysoidessaan ruokahävikin vähentämisen käytäntöjen ajallista ulottuvuutta ja näihin käytäntöihin osallistuvien osapuolten jakaantunutta toimijuutta. Tutkimuksessa ruoan materiaalisuus ja kuluttajien ruumiillistuva tieto toimivat yhdessä potentiaalisen ruokahävikin vähentämistä mahdollistaen ja rajoittaen (mt.). Seuraavassa sovellamme Pickeringin (2017) kehittämää toimijuuden tanssin metaforaa tarkastellessamme vaateen ja kuluttajan välistä jaettua toimijuutta sekä vuorovaikutuksen luonnetta.

Aineisto ja menetelmät

Analysoimme yhteistoimijuutta opiskelijoiden kirjoittamien vaatekaapin inventaario -oppimistehtävien kautta. Tekstiaineisto (yht. n. 9200 sanaa) on kerätty käsityönopettajien maisterivaiheen opintojaksolla, jossa teemana olivat kestävyys,

kuluttajuus ja käsityötiede. Oppimistehtävässä opiskelijoiden tuli inventoida oma vaatekaappinsa ja verrata tuloksia aikaisempien vuosien tutkimustuloksiin suomalaisten keskimäärin omistamien vaatteiden määrästä hyödyntäen Lehtisen ja Aallon (2018, 35–44) raporttia kohtuullisen minimin viitebudjetista sekä Valkolan (2018) maisterintutkielmaa käsityönopeettajaopiskelijoiden vaatemääristä ja kulutustottumuksista. Teksteissä opiskelijat kommentoivat vaatekaappinsa sisältöä suhteessa edellä mainittuun kirjallisuuteen ja kertovat esimerkiksi vaatteidensa alkuperistä, käyttötarkoituksista tai itselleen merkityksellisistä tai epämieluisista vaatteista.

Oppimistehtävän myötä opiskelijat ovat itse kohdanneet vaatteidensa materiaalisuuden koskettamalla ja tarkastelemalla jokaista vaatekappalettaan, jolloin kertomukset ovat muodostuneet vuorovaikutuksellisessa suhteessa vaatteisiin sekä niiden herättämiin affekteihin. Opiskelijat antavat vaatteille ”äänen” kertomalla vaatteiden elinkaaresta, vaikutuksista ja merkityksistä, jolloin kirjoitukset ilmentävät vaatteiden aktiivista toimijuutta. Opintojaksolle osallistuneesta 23 opiskelijasta 18 myönsi tutkimusluvan kirjoitelmansa hyödyntämiseen tutkimusmateriaalina. Opiskelijoiden nimet on muutettu tutkimusta varten pseudonyymeiksi.

Enemmistö kirjoittajista on naisia (n=17), mikä on leimallista käsityönopeettajaopiskelijoille. Opiskelijat ovat iältään 23–43-vuotiaita. Aineistoa luettaessa on huomioitava, että käsityönopeettajaopiskelijoilla voidaan olettaa olevan erityinen suhde vaatteisiin ja materiaaleihin, joka ilmenee aineistosta esimerkiksi taitoina muokata ja työstää tekstiilejä. Suhde materiaaliin on Kouhian ja Laamasen (2014, 17) mukaan käsityön teossa välitön ja väistämätön, vaikka myös materiaali voi muuttaa ja muokata prosessia. Lisäksi aineiston erityisyys ilmenee ainakin jossain määrin käsityönopeettajaopiskelijoiden valmiuksissa reflektoida kestävästä vaatteiden kulutusta kriittisesti ja monisyisesti (Valkola & Räisänen, 2019). Tämän tutkimuksen kannalta on perusteltua tutkia kestävästä vaatteiden kulutuksen osalta osaavia kuluttajia, sillä tutkimuskohde on kuluttajien kestävä materiaalisuhde. On syytä kuitenkin todeta, että opiskelijoiden vaatemäärät (keskimäärin 284 kappaletta) vastaavat pääosin suomalaisten keskimäärin omistamien vaatteiden määriä. Vaatemääriä on kuitenkin tilastoitu melko vähän (ks. Lehtinen & Aalto, 2018, 36), ja määrät ovat suuntaa-antavia.

Aineistoa tulkitaan kuluttajien kokemusmaailmaa kuvaavina kulttuurisina tarinoina (mm. Andrews ym., 2007; Rustin, 2000). Aineiston luennassa tarkasteltiin materiaalin toimijuutta kuvaavia ilmaisuja sekä hahmoteltiin kertomuksia yhdistäviä, vaatteiden kuluttamiseen liittyviä tarinoita. Samaan teemaan liittyviä toistuvia ilmaisuja yhdisteltiin eri kertomuksista aluksi luokkiin ja alaluokkiin teemoittelemalla (Ryan & Bernard, 2003). Ilmaisuja sijoitettiin myös useampaan eri luokkaan, mikä kuvaa ilmiön kerroksellisuutta ja vaatteiden toimijuutta. Aineistositaatteja käytetään kuvaamaan jaetun toimijuuden hetkiä, eikä analyysissä niinkään keskitytty luokittelemaan aineistoa tarkkarajaisesti. Vaikka opiskelijoiden kirjoitukset ovat muodostuneet vuorovaikutuksessa vaatteiden kanssa, voidaan

kirjallinen aineisto nähdä rajoittavana tekijänä vuorovaikutuksen kaikkien nyanssien ja materian käyttäytymisen ymmärtämisessä. Toisaalta kirjallisten aineistojen käyttö sopii Mattilan ym. (2019) mukaan ihmisten ja materiaalien välisten suhteiden tarkasteluun, eikä uusmaterialistisen tutkimuksen toteutukselle ole erityisiä sääntöjä (Schadler, 2019).

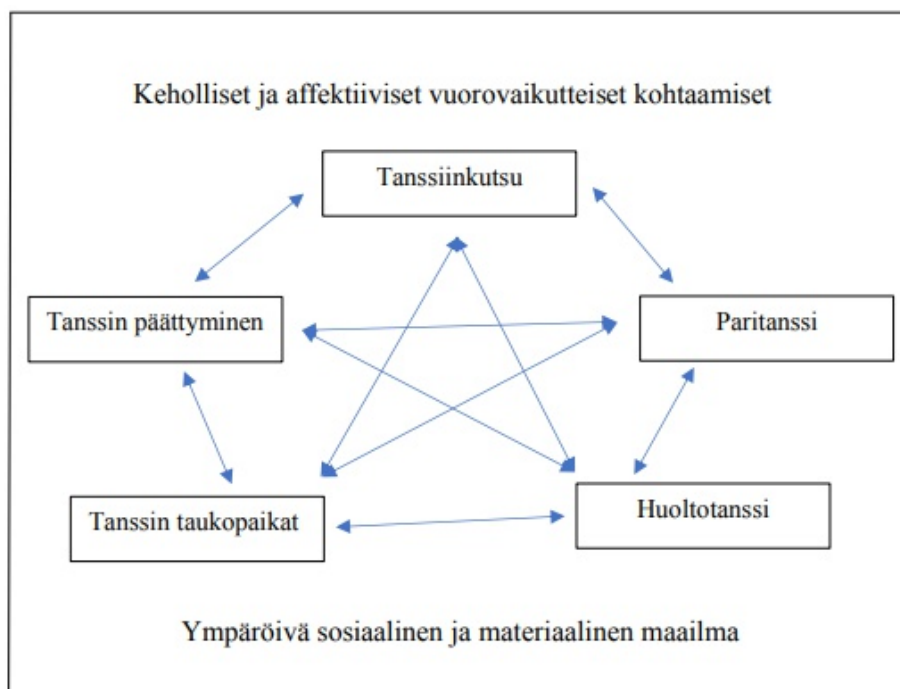
Analysoitaessa tekstejä vaatteiden toimijuuden sekä vaateen ja kuluttajan välisen jaetun toimijuuden näkökulmista huomattiin, että toimijoiden välille rakentuu vuorovaikutuksellinen suhde, jossa vaate muovaa kuluttajan toimintaa ja kuluttaja puolestaan muuttaa vaateen toimintaa. Keskinäisen toimijuuden tarkasteluun soveltui "toimijuuden tanssi", jossa ihmiset ja materiaalit toimivat ympäröivässä maailmassa edestakaisessa dynaamisessa prosessissa, ja jossa osapuolten toiminta saattaa muuttua arvaamattomasti ja nopeasti (Pickering, 2017). Näin analyysin keskiöön nousivat kehollisuus eli vaateen materiaalisuuden ja kuluttajan kehon vuorovaikutus ja muutokset sekä vuorovaikutuksessa heräävät kuluttajan affektiiviset kokemukset, joissa Wetherellin (2012, 13–14) mukaan keho kietoutuu yhteen tunteiden ja ajatusten, vuorovaikutusmallien ja -suhteiden, narratiivien, sosiaalisten suhteiden, henkilökohtaisen historian sekä elämäntapojen kanssa. Sosiaalinen ja aineellinen kietoutuvat yhteen monimutkaisilla tavoilla myös silloin, kun kehoa teoretisoidaan materiaalisuuden kontekstissa, mutta ilmiön ymmärtäminen on vielä vaillinaista (Mattila ym., 2019). Seuraavassa tarkastelemme analyysin tuloksia lähemmin.

Tulokset

Vaateen ja kuluttajan vuorovaikutuksen aktiivisuus ja kohtaamisten luonne vaihteli analyysin perusteella tilanteisesti, mistä muodostui "toimijuuden tanssin" (ks. Pickering, 2017) askeleet taukoineen: 1) Tanssiinkutsu 2) Paritanssi 3) Huolto 4) Tauot sekä 5) Tanssin päätyminen. Tanssiinkutsu kuvastaa hetkeä, jolloin kuluttaja valitsee vaateen esimerkiksi vaatekaapista tai kaupasta, paritanssissa vaate on kuluttajan yllä ja huollon aikana vaate on esimerkiksi pesussa tai korjattavana. Tauot kuvaavat vaiheita, joissa vaate odottaa käyttämättömänä kaapissa tai vaikkapa pesukorissa. Tanssin päättymisellä kuvastetaan vaatteesta luopumista. Vaateen ja kuluttajan jaettua toimijuutta tarkasteltiin tutkimuksessa kyseisten vaiheiden kautta, jotta ilmiötä voitiin jäsentää ja siinä tapahtuvia muutoksia ja vaateen liikettä kodin arjessa kuvata analyttisesti. Vaiheissa on samankaltaisia piirteitä, mutta eronteot mahdollistavat kestäväen kulutuksen kriittisten hetkien tunnistamisen, mikä oli tämän tutkimuksen kannalta merkittävää.

Vaateen ja kuluttajan jaettua toimijuutta, muodostettuja vaiheita sekä vaiheiden välisiä suhteita kuvataan kuviossa 1. Kuviossa nuolet kuvaavat vaateen ja kuluttajan jaettua toimijuutta vaiheina, jotka voivat vaihtua toisiin eri tahdeilla dynaamisesti, jatkuvasti ja elävästi. Liike, jota kuvion nuolet kuvaavat, näyttäytyy kaksisuuntaisena *tanssiinkutsun*, *paritanssin*, *huollon*, *tauojen* sekä *tanssin päättymisen* välillä; kuitenkin siten, ettei tanssin päätyminen johda uudestaan kutsuun samaan tanssiin, vaan kuluttajan ja materian tanssi voi jatkua joko jossain

toisessa yhteydessä uutena tanssina tai vaihtoehtoisesti vanhan vaateen poistuessa tanssista ja korvautuessa uudella.

Kuvio 1. Vaateen ja kuluttajan jaettu toimijuus vaatteiden kulutuksessa.

Vaateen ja kuluttajan jaetussa toimijuudessa keskeistä on analyysin perusteella kehollisuus, jolla tarkoitetaan tässä kehollista ja materiaalista vuorovaikutusta – vaateen ja kuluttajan kehon kosketusta, yhteensopivuutta tai -sopimattomuutta, vaateen materiaalisuutta (rakenne, tyyli, muoto, värit ja käyttöhistoria: Woodward, 2007, 65) sekä materiaalisia ja kehollisia muutoksia. Nämä kohtaamiset ja muutokset välittyvät kuluttajalle aistien kautta (vrt. Evans, 2018; Markuksela & Valtonen, 2019; Palmsköld, 2015). Analyysin perusteella kohtaamiset ja muutokset voivat saada aikaan toimintaa, uusia muutoksia, ja kuluttajassa myös affektiivisiä vaikutuksia, kuten tunteiden ja ajattelutapojen muutoksia. Muutokset kuluttajan ajattelutavoissa ja tunteissa voivat jälleen muuttaa toiminnan suuntaa ja saada aikaan esimerkiksi materiaalisia muutoksia.

Jaettu toimijuus näyttäytyy analyysissä konteksti- ja tilannesidonnaisena, jota toimijuuden tanssin vaiheet kuvaavat. Vaateen ja kuluttajan vuorovaikutuksen aktiivisuus ja luonne vaihtelevat eri tilanteissa. Kehollinen vuorovaikutus on aktiivisimmillaan vaateen ollessa jatkuvassa kosketuksessa kuluttajan kehoon, toisin sanoen vaateen ollessa kuluttajan yllä "Paritanssissa". Muissa tanssiaskelten vaiheissa kosketus on lyhytaikaisempaa tai vaikuttaa taustalla aikaisempina kokemuksina. Vaiheet ovat liukuvia ja dynaamisia, eivätkä niiden rajat ole tarkkaan määriteltävissä. Vaatteella on aina potentiaalia päätyä mihin tahansa tanssin vaiheeseen (vrt. potentiaalinen ruokahävikki, Mattila ym., 2019), mitä kaksisuuntaiset nuolet kuviossa 1. kuvaavat. Usein vaiheen muuttumiseen liittyy tauko, jossa vaate odottaa vaihtelevan pituisen ajan. Siirtymät vaiheiden välillä

voivat tapahtua kehollisuuden ja affektiivisuuden seurauksena, mutta myös muut jaettuun toimijuuteen osallistuvat tekijät ohjaavat liikettä (ks. Kuvio 1.). Seuraavassa tanssin vaiheita käsitellään vaihe kerrallaan tarkemmin.

Tanssiinkutsu

Tanssiinkutsu ilmentää analyysissa vaatteen valintahetkeä eli sitä, mistä vaatteista tulee potentiaalisia vaatekaapin ”käyttövaatteita” ja mitkä lopulta päätyvät kuluttajan ylle. Vaatteen materiaalisuus oli tiiviisti sidoksissa siihen, millaista käyttötarkoitusta varten vaatetta oltiin valitsemassa. Materiaalisuudellaan vaate saattoi yhtäältä houkutella, toisaalta työntää luotaan. Opiskelijat valitsivat vaatteen punniten eri vaihtoehtoja esimerkiksi kontekstin, vaatteen herättämien affektien, kehollisten tuntemusten, oman mielialan tai aiempien vaatteen kanssa koettujen kokemusten mukaan. Kehollismateriaalinen vuorovaikutus vaatteen ja käyttäjän välillä vaikuttanee siis myös vaatteita hankittaessa ja valittaessa. Ympäröivä sosiaalinen ja materiaalinen maailma osallistuu aktiivisesti ”tanssiin kutsumisiin”, esimerkiksi säätila (vrt. Markuksela & Valtonen, 2019), harrastukset tai muut päivittäiset toiminnot ohjaavat valintoja:

”Koen myös, että mielialalla on vaikutusta vaatemäärään, sillä ainakin itse haluan pystyä muuntautumaan ja pukeutumaan oman fiilikseni mukaan. Tähän en pystyisi muutamalla vaate kokonaisuudella. Erilaisia tilanteita voi olla myös päivän aikana useita, joihin tarvitsee erilaisia vaatteita kuten itse haluan olla eri vaatteissa koulussa tai töissä kuin kotona. Urheilen myös paljon, joten urheiluvaatteille on tarvetta erilaisissa urheiluisissa.” (Vilja, 23-vuotias)

Nämä toimijuuden tanssiin osallistuvat ja sitä määrittelevät reunaehdot ohjasivat osin, minkälaisia vaatteita hankittiin sekä miten usein hankittuja vaatteita kutsuttiin tanssiin. Moni kirjoitti esimerkiksi vuodenaikojen merkityksestä erilaisten vaatteiden tarpeeseen. Siten erilaisia vaatteita on vaihtuvien tarkoitusten vuoksi oltava riittävä määrä. Tämä kuvaa vaatteen ja kuluttajan tiiviisti yhdessä tapahtuvaa ilmaisua sekä vaatteen kykyä mahdollistaa sosiaalinen osallistuminen ja arjen erilaiset toiminnot (Woodward, 2007, 9–30; 154; 156). Vastaavasti opiskelijat pohtivat, kuinka koronapandemian aikana sosiaaliset tilanteet ja kohtaamiset ovat karsiutuneet minimiin, jonka myötä erilaisten vaatteiden tarpeen havaittiin vähentyneen. Tanssiinkutsusta siirrymme tarkastelemaan kuluttajan ja vaatteen yhteistä paritanssia.

Paritanssi

Vaate ja kuluttaja ovat aktiivisesti kosketuksissa toisiinsa vaatteen ollessa kuluttajan yllä. Paritanssissa vaate ja kuluttaja ovat analyysin perusteella tiiviisti yhdessä, suhdetta luoden ja reagoiden aktiivisesti kosketukseen. Erityisesti paritanssissa koetut tapahtumat ja muutokset johtavat usein tanssin vaiheen vaihtumiseen ja vaikuttavat muiden vaiheiden taustalla. Kuluttaja voi esimerkiksi kokea vaatteen ”istuvan huonosti”, jolloin vaate saattaa jäädä käyttämättä (Eike ym., 2022). Kuluttaja reflektoi aktiivisesti kehon ja vaatteen yhteensopivuutta tai

-sopimattomuutta eli sitä, miltä vaate tuntuu ja näyttää päällä (Woodward, 2007, 67–68). Vaatteen sopivuus omaan kehoon koettiin tärkeäksi: *”Esteettisyys on tietenkin tärkeää, mutta ei en pukisi kaunista vaatetta päälle, jos se tuntuisi huonolta.”* (Stina, 34-vuotias). Merkityksellisiä, hyvin kehon kanssa yhteensopivia vaatteita sekä aktiivista vaatteiden kanssa yhdessä olemista kuvaa myös seuraava aineistositaatti:

”Saan vaatekaapin järjestelystä ja pukeutumisesta iloa. Korjaaminen, kirpputoriestokset ja sukulaisilta periminen tuottavat iloa ilman suurta taloudellista panosta. Vaatekaapissa on yksi hame ja mekko, jotka olen itse tehnyt, ja kaksi toisten käsin tekemää kesämekkoa. Sanoisin, että mittojeni mukaan tehdyt mekot ovat vaatekaappini aarteita. En säilö niitä, vaan käytän niitä kesäisin.” (Essi, 35-vuotias)

Kun opiskelija on ollut alusta lähtien kosketuksissa vaatteen materiaaleihin ja kokenut itse vaatteen ”syntymisen” käsityön prosessin kautta, voi suhteesta muodostua erityisen merkityksellinen. Myös oma työpanos ja käsityön arvostus voivat lisätä itse tehdyn vaatteen arvostusta (Pöllänen & Weissmann-Hanski, 2020). Yllä oleva aineistositaatti kuvaa myös kehollisen vuorovaikutuksen ja vaatteen materiaalisuuden affektiivisia vaikutuksia. Vaatteiden kanssa toimiminen ja vaatteiden kohtaaminen tuo iloa, vaate saa aikaan arvostusta, opiskelija kokee vaatteen merkityksellisenä ”vaatekaapin aarteena” ja sitoutuu vaatteen käyttämiseen. Aktiivisen vuorovaikutuksen yhteydessä voi syntyä merkityksellisiä yhteisiä kokemuksia, jotka Niinimäen ja Armstrongin (2013) mukaan voivat vahvistaa vaatteen ja kuluttajan välistä suhdetta.

Vaikka vaatteella on monia merkityksiä fyysisen suojaamisen lisäksi (Johnson ym., 2008; Lundblad & Davies, 2016), on suojaaminen olennainen osa paritanssia. Kosketuksissa kuluttajan kehoon vaate saa kehossa aikaan lukuisia muutoksia. Opiskelijoiden kirjoituksissa vaate saattoi esimerkiksi lämmittää, haihduttaa hikeä tai hiostaa ja mahdollistaa arjen toiminnot sosiaalisine osallistumisineen. Toisaalta sekä vaate että kuluttaja voivat myös muuttua arvaamattomalla tavalla, vaate esimerkiksi kuluu ja likaantuu:

”Itsellä menee töissä ollessa sukkia työpäivän aikana jo kolmet, jos illalla vielä sellainen treeni, jossa ollaan kengillä, menee vielä yhdet lisää. En pärjäisi mitenkään tuolla kuluttajatutkimuksen kohtuullisella määrällä, jossa sukkien lisäksi leggarit ja sukkahousut mahtuvat tuohon lukuun 20.” (Krista, 39-vuotias)

Aktiivisesti kehon kanssa kosketuksessa olevat sukat helposti hikoavassa kohdassa kehoa muuttuvat nopeasti, etenkin kuluttajan ollessa fyysisesti aktiivinen. Kastunut, ehkä tuoksahtava sukka mielletään likaiseksi (vrt. Jack, 2013), ja se voi tuntua epämiellyttävältä yllä. Vaatteiden tuoksun ja kestävän kulutuksen yhteyksiä tarkastelleet McQueen, Kowton ja Degenstein (2020) havaitsivat, että kuluttajat kokivat erityisesti kehon tuoksut vaatteessa ongelmallisiksi, mikä saattoi lyhentää vaatteen käyttöikä ja lisätä vaatteesta luopumisen todennäköisyyttä. Aktiivisen kehollisen vuorovaikutuksen seurauksena sukkapareja on oltava opiskelijan

vaatekaapissa riittävästi päivittäiseen tarpeeseen nähden. Usein käytössä ja pesussa oleva vaate voi myös kulua suhteellisen nopeasti, mutta tämä vaihtelee muun muassa sen mukaan, mistä materiaalista vaate on valmistettu (Laitala, Klepp & Henry, 2018). Opiskelijat kokivat, että kuluminen voi olla hitaampaa, mikäli vaate on esimerkiksi materiaaliltaan laadukas tai malliltaan väljä. Vaate kertoi materiaalisuudellaan muutoksistaan, jotka opiskelijat aistien välityksellä havaitsivat, ja joihin he usein reagoivat. Silloin kun hikinen sukka viestittää pesun tarpeesta, sen merkitys on muuttunut materiaalien muutosten myötä. Seuraavassa tarkastelemme kuluttajan ja vaatteen tanssia vaatteen huollon yhteydessä.

Huoltotanssi

Ennemmin tai myöhemmin vaate vaatii pesua tai muuta huoltoa. Analyysin perusteella vaate ja kuluttaja muuttuvat ja muuttavat toisiaan huollon aikana, ja suhde osapuolten välillä edelleen kehittyy. Vaikka pesukone usein pesee vaatteet, edellytti vaatteiden huolto opiskelijoilta myös kehollista vuorovaikutusta. Vaatteet on lajiteltava, siirrettävä pesukoneeseen, ripustettava kuivumaan, viikattava kaappiin ja toisinaan korjattava tai muokattava. Huollon aikana muun muassa pesukone, pesuaineet ja muut tapahtumaan liittyvät toimijat osallistuvat aktiivisesti jaettuun toimijuuteen. Opiskelijat pohtivat esimerkiksi pesukoneen vaikutusta vaatemääriinsä: *”Olen ostanut tietoisesti enemmän alusvaatteita ja sukkaa, jotta ne eivät lopu ennen kuin muuta pyykkiä on tarpeeksi taloyhtiömme isoa teollisuuspesukonetta varten.”* (Terhi, 32-vuotias).

Vaatteen muuttuminen on väistämätöntä. Vaate muuttuu kuivasta märäksi, likaisesta puhtaaksi, vaurioituneesta ehjäksi, rypistyy tai sotkeutuu sekavaksi myytyksi pesussa. Muutos voi olla yllättävä ja ei-toivottu, kuten seuraavasta aineistositaatista ilmenee:

”Muistan jonkin aikaa sitten ostaneeni pikamuotiin keskittyvästä liikkeestä hupparin ja ajattelin sen tuntuvan ihan hyvältä ja sopivan käyttötarkoitukseen. Nopeasti kuitenkin huomasin, että hihat kutistuivat pesussa ja huppari nukkaantui kaikkialta. Tuntuu ikävältä, että vaate oli niin pian lähes käyttökelvoton. Nukat kyllä saa pois, mutta hihat eivät ole venytyksistä huolimatta enää pidentyneet alkuperäiseen mittaan.” (Stina, 34-vuotias)

Vaate on muuttunut materiaalisesti pesun seurauksena, mikä yllättää opiskelijan ja herättää tarpeen toimia vaatteen käyttökelpoisuuden parantamiseksi ja elinkaaren pidentämiseksi. Yllä olevassa sitaatissa opiskelija onnistuu muuttamaan vaatetta vain osittain, materiaali käyttäytyy arvaamattomalla tavalla, eikä sitä voi koskaan täysin hallita. Muutosten myötä vaatteen merkitykset ovat muuttuneet, eikä vaate välttämättä enää sovellu käyttöön, jota varten se on hankittu. Vaatteen muuttuminen saattoi herättää harmitusta, mikä ilmeni opiskelijoiden teksteissä myös esimerkiksi korjattujen vaatteiden jälleenmyyntikelpoisuuden heikentymisen yhteydessä.

Miellyttäväksi koettu vaate saattaa lisätä sitoutumista vaatteiden huoltoon (Niinimäki & Koskinen, 2011), ja vaatteiden eteen nähty vaiva voi edelleen vahvistaa kuluttajan ja vaatteiden välistä suhdetta: *”Olen vienyt yhden lempitakeistani jo kaksi kertaa uudelleenvuorattavaksi ompelijalle”* (Heli, 39-vuotias). Toisaalta kuluttaja saattaa kokea vaatteiden huollon toisinaan myös jokseenkin epämotivoivana, esimerkiksi ajan tai osaamisen puutteen vuoksi (Laitala & Klepp, 2018; Mellander & Petersson McIntyre, 2021). Seuraavassa tarkastelemme, mitä vaatteelle tapahtuu silloin, kun tanssissa on tauko.

Tanssin taukopaikat

Vaikka vaatteet liikkuvat tanssin vaiheesta toiseen, on vaiheiden välissä myös taukoja. Vaate odottaa vaihtelevan pituisen ajan tanssiinkutsua, huoltoa tai mahdollista tanssin päättymistä. Kehollista vuorovaikutusta tapahtuu, kun vaatteiden pariin palataan, mutta se on läsnä myös aikaisempina kokemuksina, jotka voivat osaltaan määrittää tauon pituutta. Vaikka monen opiskelijan vaatekaappi oli täynnä *”käyttövaatteita”*, on osa vaatteista ennemmin vaatekaapin *”seinäruusuina”*: *”tiettyistä vaatteista muodostuu lempivaatteita, joita tulee käytettyä ja pestyä useammin ja lähes loppuun, kun taas jotkut vaatteet jäävät vähemmälle käytölle, vaativat vähemmän huoltamista ja kuluvatkin vähemmän.”* (Outi, 41-vuotias). Toisaalta miellyttäväkin vaate saattoi olla opiskelijoilla käytössä vain muutaman kerran vuodessa, mikäli se sopi ainoastaan tiettyyn vuodenaikaan tai tilaisuuteen, kuten myös Mellanderin ja Petersson McIntyren (2021) tutkimuksessa ilmeni.

Vaatteiden materiaalisuus on tauon aikana monin tavoin läsnä. Vaatteet täyttävät kaappia ja kaappi rajaa niiden tilaa. Vaatteet voivat rypistyä, sotkeutua toisiinsa tai hautautua kaappiin:

”Olen tiedostanut, että vaatekaappini on kaaoksessa ja niellyt sisäänsä paljon vaatteita, jotka ovat unohtuneet käyttämättä peränurkkaan. [...] Vaatteiden viikkaaminen on yksi itselleni epämieluisimmista askareista. Tapanani on viikata ”vähän sinne päin”, jonka johdosta vaatteita ei kaapista löydä penkomatta. Sotkun kierre on valmis ja seurauksena vaatteet hautautuvat kaapin perukoille.” (Jonna, 35-vuotias)

Siten vaatteiden järjestyksessä pysyminen edellyttää kuluttajalta työtä ja järjestyksen horjumisen lisää kaaosta. Yllä olevassa sitaatissa opiskelija tulee toimineeksi vaatteiden sekasortoa edistäen, jonka seurauksena osa vaatteista hukkuu ja unohtuu kaappiin. Vaatteiden ja vaatekaapin materiaallinen olemus voi ohjata kuluttajaa valitsemaan kaapista useimmiten pinon päällimmäiset vaatteet, jolloin suuri osa vaatteista jää käyttämättä. Samoin esimerkiksi ruoka voi unohtua jääkaappiin ja päätyä lopulta jätteeksi (Evans, 2018; Mattila ym., 2019). Tyytymättömyys pursuavaan vaatekaappiin voi saada kuluttajan luopumaan osasta vaatteistaan (Eike ym., 2022; Laitala, 2014), kuten oheisen kirjoittajan tekstistä myöhemmin käy ilmi.

Tanssissa on tauko myös ennen huoltoa ja sen jälkeen, vaatteiden odottaessa esimerkiksi pesua tai vaatekaappiin pääsyä. Samoin kuin vaate kertoo pesun tarpeesta

materiaalisuudellaan, voi kasvava pyykkikasa muistuttaa kuluttajaa pyykkipäivän lähestymisestä (vrt. Evans, 2018) tai vaurioituneiden vaatteiden pino korjausaikomuksesta: *”Omalla kohdallani parantamisen varaa olisi vaatteiden parsimisessa ja paikkauksessa. Pino erityisesti lasten reikäisiä vaatteita kasvaa, ja paikkaamisen aikaansaaminen ei ota tapahtuakseen.”* (Heli, 39-vuotias). Tällöin tauko venyy, ja kasvava korjattavien vaatteiden pino voi herättää syyllisyyttä.

Toisinaan tauko voi olla hyvinkin pitkä vaateen päätyessä pitkäaikaisempaan säilöön ”passiivivarastoon”. Näitä vaatteita nimitettiin aineistossa esimerkiksi kausivaatteiksi, tavoitevaatteiksi tai muistovaatteiksi. Vaate odottaa säilössään, mutta ei suinkaan lakkaa olemasta aktiivinen toimija. Vaate vie edelleen tilaa, se voi muuttua monella tapaa säilytyksen aikana ja siihen paikantuu monia merkityksiä:

”Lisäksi passiivivarastossa on jonkin verran niin sanottuja muistovaatteita, joita en käytä juuri koskaan, mutta joiden poisheittäminen tuntuisi pahalta. Yksi tällainen on isotätini kutomasta villakankaasta hänen mittojensa mukaan ommeltu takki, joka ei sovi mittoihini eikä tyyliini, mutta jonka jonain päivänä aion muokata itselleni sopivaksi. Minua ei haittaa säilyttää muutamaa passiivivarastossa olevaa vaatekappaletta, sillä niillä on minulle tunnearvoa ja niihin liittyy muistoja. [...] Se, että säilytän passiivivarastossa itse vanhoista puuvillaisista keittiöpyyhkeistä ompelemaani häämekkoa on itsestäänselvyys, ja on todella hauskaa välillä laittaa se päälle ja liihotella sen kanssa kotona huvikseen. Joskus mietin, että voisin painaa siihen värikkäitä kuvioita, jotta se siirtyisi passiivivarastosta kesämekkojen aktiivivarastoon.” (Heli, 39-vuotias)

Kuluttajalle merkitykselliset muistovaatteet muistuttavat esimerkiksi tärkeistä henkilöistä, tapahtumista tai henkilökohtaisesta historiasta (Mellander & Petersson McIntyre, 2021; Niinimäki & Armstrong, 2013; Woodward, 2007, 64–66), ja pysyvät siten toimijuuden tanssissa mukana. Vaatteisiin muodostunut kiintymys voi vaikeuttaa vaatteista luopumista, jolloin vaatteita saattaa kertyä kaappeihin (Mellander & Petersson McIntyre, 2021), vaikka opiskelijoiden kirjoituksissa vaatteista luopuminen koettiin toisinaan vaikeaksi ilman erityistä kiintymyksen tunnettakin. Joillekin tämä aiheutti ristiriitaisia tuntemuksia, kun samalla tavoiteltiin ”minimalistista” vaatekaappia. Toisaalta tärkeiden vaatteiden pariin palaaminen ja yhdessä koettujen hetkien muistelu koettiin myös miellyttäväksi. Kuten edellä olevassa aineistositaatissa suunnitellaan tehtävän, tanssin vaihe voi muuttua huollon kautta paritanssiin, jolloin vaateen merkitykset muuttuvat ja elinkaari jatkuu. Tällöin vaatetta esimerkiksi muokataan kehoon sopivaksi, mutta sama voi tapahtua myös toisinpäin, jolloin kehoa pyritään muuttamaan vaatteeseen sopivaksi:

”Toki osa vaatteista on sellaisia, jotka eivät ole aktiivisessa käytössä tai ne jäivät säilytykseen lähinnä tavoitteeksi tai vain muistoksi. Muistovaatteeni ovat pääasiassa itse valmistamiani, jonka vuoksi niillä on erityistä tunnearvoa, vaikka ne tuskin tulevat enää koskaan mahtumaan päälleni. Tavoitevaatteet luonnollisesti odottavat vaatekoon muuttumista pienemmäksi.” (Heidi, 38-vuotias)

Siten vaateen ja kuluttajan toimijuuden tanssin aikana myös kuluttajan keho voi

muuttua ja aikaisemmin kehon kanssa yhteensopiva vaate muuttuu "tavoitevaatteeksi". Vaate muistuttaa olemassaolollaan kehon muuttumisesta ja ehkä kuluttajan tavoitteista kehonsa suhteen. Myös sosiaaliset tekijät ja ulkonäköpaineet voivat vaikuttaa taustalla (Mellander & Petersson McIntyre, 2021). Ennen tanssin päättymistäkin, jota seuraavana käsittelemme, odottaa vaate usein välitilassa: *"Osa vaateostoistani meneekin hutiin ja nuo vaatekappaleet jäävät toisinaan pitkiksikin ajoiksi kaappiin ennen kuin ne löytävät tiensä kiertoon."* (Heidi, 38-vuotias).

Tanssin päättäminen

Toimijuuden tanssin päättymiseen eli vaatteesta luopumiseen vaikuttivat opiskelijoiden aikaisemmat vaateen kanssa koetut kokemukset, mielikuvat vaatteesta, vaateen materiaalisuus tai muu ympäröivä sosiaalinen ja materiaallinen maailma. Päätös ei ole aina kuluttajan käsissä, vaan myös vaate voi päättää tanssin esimerkiksi kulumalla käyttökelpottomaksi. Tästä huolimatta vaatteesta luopuminen voi tuntua vaikealta:

"Minulla lienee vahvat tunteet itse ompeleemiin vaatteisiini ja se lisää luopumisen vaikeutta. Kaksi kassillista sain kuitenkin tämän tehtävän avulla siistittyä pois vanhoja (ne vanhat yöpaidat sai väistyä ja muutama tunika siirtyi yöpaidaksi). Lisäksi kaapistani löytyi vielä liian isoja vaatteita ja ne lahjoitankin ystävälle ja hyväntekeväisyyteen lähikirpputorille. Nuo ns. vanhat kirpputorille kuulumattomat vaatteet joko hyödynnän itse kierrätysompeluissani tai sitten vien tekstiilikierrätyskeskus Nextiiliin ja he lajittelevat ne." (Satu, 43-vuotias)

Siten vaateen materiaalisuus viestii tanssin mahdollisesta päättymisestä ja kuluttaja saattaa reflektoida, miltä vaate näyttää ja tuntuu tai onko vaate vielä käyttökelpoinen tai tarpeellinen. Vaateen merkitykset muuttuvat, kun esimerkiksi vaate, kuluttajan mieltymykset, tarpeet tai keho, tai vallitsevat trendit ympärillä muuttuvat. Tällöin kuluttaja saattaa luopua vaatteesta (Eike ym., 2022; Laitala, 2014; Palmsköld, 2015). Vaate voi myös tuntua vanhalta, kun sen kohtaa päivittäin (Laitala, 2014) tai kun kaappiin saapuu uusia vaatteita. Vanhemmat vaatteet saattavat saada uuden tarkoituksen esimerkiksi mökkivaatteina tai yöpaitoina, kuten opiskelija kirjoituksessaan kuvasi. Yllä olevasta aineistositaatista ilmenee, ettei tanssin päättyessä vaateen elinkaari välttämättä pääty, vaan vaate voi aloittaa uuden tanssin toisen toimijan kanssa, joskus materiaalisuudeltaan uudenaikaisena.

Opiskelijat kohtasivat kerralla kaikki vaatteensa, mikä sai monet havahtumaan vaatemääräänsä. Vaatemäärään havahtuminen voi herättää ahdistusta ja saada kuluttajan karsimaan vaatteitaan (Eike ym., 2022), mutta vaatemäärää voi tästä huolimatta olla vaikea hallita:

"Konmaritin oman vaatekaappini viime vuonna, mutta tuntuu että vaatteita on kertynyt sen jälkeen hurjasti lisää. Ehkä olisi sen vuoksi tehtävä konmaritus uudestaan. [...] Yllätyin tuloksesta sillä olin kuitenkin karsinut konmaritus-tekniikalla paljon vaatteita, joten ehkä toivoin, että olisin paljon enemmän alle keskiverron." (Ella, 25-vuotias)

Vaatekaapin järjestelyyn ja vaatteiden karsimiseen liittyvä toiminta voi muuttaa kulutuskäytäntöjä kestävämmiksi, mutta samalla se voi saada kuluttajan hylkäämään vaatteitaan, ja mahdollisesti korvaamaan ne uusilla (Chamberlin & Callmer, 2021; Eike ym., 2022). Kuluttajan ei siten ole aina helppoa toimia kestävästi vaatteiden kulutuksen yhteydessä. Opiskelijoiden kirjoituksissa ilmenikin toisinaan epävarmuutta siitä, mikä olisi kestävyuden kannalta soveltuvin tapa toimia. Kuten edellä on käynyt ilmi, vaatteet ovat eläväisiä ja aktiivisia toimijoita kaikissa toimijuuden tanssin vaiheissa, eikä kuluttaja kykene ohjaamaan toimijuuden tanssin kulkua kuin hetkellisesti.

Johtopäätökset

Olemme tarkastelleet vaatteen ja kuluttajan välistä vuorovaikutusta toimijuuden tanssin (Pickering, 2017) kautta. Tutkimus tuo esiin, miten vaatteen toimijuus määrittää kuluttajaa ja kuluttaja vastaavasti antaa vaatteelle erilaisia toimijuuden muotoja. Toiminnassa keskeistä on kehollisuus eli vaatteen materiaalisuus ja kehollismateriaaliset kohtaamiset, vuorovaikutus ja muutokset sekä näiden herättämä affektiivisuus. Kehollisuus ja affektiivisuus näkyvät muodostetuissa tanssin vaiheissa, jotka eroavat toisistaan kehollisen vuorovaikutuksen aktiivisuuden sekä kontekstin ja tilanteisuuden myötä. Tanssin vaiheet ovat dynaamisia, osin päällekkäisiä ja tahdiltaan vaihtelevia, esimerkiksi tietyt vaatteet voivat päätyä kuluttajan ylle toistuvasti. Vaiheiden vaihtumiseen liittyy usein tauko, jonka pituus voi vaihdella. Tanssin vaiheet muuttuvat ja vaate liikkuu vaiheesta toiseen kehollisuuden ja affektiivisuuden sekä muiden jaettuun toimijuuteen osallistuvien tekijöiden vaikutuksesta.

Vaatteen ja kuluttajan välinen vuorovaikutus näyttäytyy tutkimuksessa dynaamisena kokonaisuutena, jossa vaate ja kuluttaja sekä sosiaalinen ja materiaallinen ympäristö voivat muuttua ja muuttaa toiminnan suuntaa, mahdollistaen ja rajoittaen kestävästä vaatteiden kulutusta. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa (mm. Markuksela & Valtonen, 2019; Mattila ym., 2019) materiaalien ja materiaallisen ympäristön on havaittu olevan keskeisiä toimijoita ihmisen ja materiaalin välisessä vuorovaikutuksessa. Tutkimuksessa havaitsimme, että kosketus, vaihtelevat tilanteet sekä vaatteeseen paikantuvat merkitykset ja vuorovaikutuksen herättämät affektiiviset kokemukset ovat kuluttajan ja vaatteen välisessä jaetussa toimijuudessa merkittäviä, vuorovaikutusta muuttavia tekijöitä. Siten vuorovaikutuksen aktiivisuus ja luonne vaihtelee tilanteisesti. Vuorovaikutus on aktiivisinta, kun kuluttajan keho ja vaate ovat kosketuksissa toisiinsa. Tällöin vaate muuttuu ja muuttaa kuluttajaa aktiivisesti, ja kuluttaja reflektoi aistiensa välityksellä (vrt. Evans, 2018; Markuksela & Valtonen, 2019; Palmsköld, 2015) vaatteen viestejä, kuten sitä, miltä vaate näyttää tai tuntuu. Samalla syntyy kokemuksia ja mielikuvia vaatteesta, joilla voi olla seurauksia vaatteen tulevaisuuteen. Esimerkiksi käytön yhteydessä syntynyt vaurio voi saada kuluttajan hylkäämään vaatteen.

Läheinen kosketus vaatteeseen (vaate koetaan osana "minää": Mellander &

Petersson McIntyre, 2021; Woodward, 2007, 9–30) voi tehdä suhteesta erityislaatuinen, mutta tutkimuksessa kosketus sai aikaan myös päinvastaisia vaikutuksia, esimerkiksi kuluttajan kokiessa vaateen epäsopivana. Tästä huolimatta kuluttaja voi kokea vaatteesta luopumisen vaikeana, mikä ilmentää vaatteeseen paikantuvien merkitysten, muistojen ja tulevaisuuden odotusten (Chamberlin & Callmer, 2021; Mellander & Petersson McIntyre, 2021) sekä vaateen materiaalisuuden (Agoe, 2021; Cappetta & Gioia, 2013) ja kehollismateriaalisten kohtaamisten merkitystä kuluttajan ja vaateen välisessä suhteessa. Siten kestävä vaatteiden kulutuksen kannalta on merkittävää kiinnittää huomiota vaateen käyttökokemukseen (Vesterinen & Syrjälä, 2022) huoltoineen ja säilyttämisineen, sekä kehon kanssa yhteensopivien, miellyttävien ja itselle tarpeellisten (Eike ym., 2022; Laitala, 2014; Vesterinen & Syrjälä, 2022) vaatteiden hankkimiseen.

Kehollismateriaalisten kohtaamisten lisäksi vaate vuorovaikuttaa myös silloin, kun se ei ole fyysisesti kosketuksessa kuluttajaan (vrt. Markuksela & Valtonen, 2019) tai konkreettisesti ”esillä”. Vaate esimerkiksi täyttää vaatekaappia tai pyykkikoria, mikä voi saada kuluttajan toimimaan tai herättää hänessä erilaisia tuntemuksia. Sekä kuluttajan keho (ks. Mellander & Petersson McIntyre, 2021) että vaateen merkitykset tai materiaalisuus voivat myös muuttua tanssin tauon aikana. Kestävyyden kannalta huomio tulisikin kiinnittää tanssin taukopaikkoihin, kuten ”passiivivaraston” vaatteisiin, jotka odottavat käyttämättömänä mahdollisesti pitkiäkin aikoja.

Vaateiden kulutus on kestävyiden kannalta kompleksinen ja osin ristiriitainen kokonaisuus. Kestävään vaateiden kulutukseen perehtyneet opiskelijat kokivat epävarmuutta siitä, mikä lopulta on kestävin tapa toimia. Vaakakupissa ovat esimerkiksi sosiaaliset, esteettiset ja käytännöllisyyteen liittyvät tarpeet, kuten se, kuinka paljon vaatteita arjen erilaisia tilanteita varten tarvitsee tai säilyttääkö muistovaatteita, vaikka niillä ei olisi enää käyttöä. Samalla sosiaalinen ja materiaallinen ympäristö osallistuvat toimijuuden tanssiin muuttaen kuluttajan ja vaateen vuorovaikutusta ja toimintaa. Esimerkiksi sosiaaliset normit pukeutumisessa (Mellander & Petersson McIntyre, 2021), viiteryhmään identifioituminen (Agoe, 2021) taikka vaatekaappien muotoilu voivat vaikuttaa vaateiden kulutuksen käytäntöihin. Vaateiden kulutuksen kompleksinen, ristiriitainen ja tilanteinen luonne sekä kuluttajien erilaiset tarpeet (Lundblad & Davies, 2016) tulisi huomioida kestävä vaateiden kulutusta tavoiteltaessa, kuten kuluttajia, yhteiskuntaa tai yritystoimintaa koskevia väliintuloja ja uudistuksia (esim. kiertotalouteen perustuva vaateiden kulutus: Antikainen ym., 2021; tekstiilijätteen erilliskeräys: Finlex, 2021) kehiteltäessä.

Tutkimuksessa opiskelijat kohtasivat vaatteensa reflektoiden, mikä sai heidät pohtimaan suhdettaan vaatteisiinsa. Vaatteiden kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen havaitseminen ja vaatteiden refleksiivinen kohtaaminen voi auttaa kuluttajaa toimimaan arjessa kestävämmän (Janhonen ym., 2020; Räisänen, 2014). Tällöin kuluttajan on mahdollista mukauttaa omaa toimintaansa, ennakoita ja reagoida nopeasti muutoksiin. Tutustumalla konkreettisesti vaateen

materiaalisuuteen ja kohtaamalla vaateen reflektiivisesti arjen eri tilanteissa, voi kuluttaja oppia ymmärtämään syvällisemmin vaateen vuorovaikutusta ja toimintaa sekä omaa suhdetta vaatteeseen. Samalla se voi auttaa tiedostamaan omia kulutustottumuksia ja rakentamaan kestävämpää suhdetta materiaan, lisätä arvostusta vaatteita kohtaan (vrt. KonMari -metodi: Chamberlin & Callmer, 2021) sekä lisätä ymmärrystä siitä, millaiset vaatteet ovat laadukkaita (vrt. Laitala & Klepp, 2018). Yllättävien muutosten ja vaihtelevien tilanteiden johdosta kestävä toiminta edellyttää kuluttajalta kuitenkin jatkuvaa harjoittelua, neuvottelua, tasapainoilua, ristiriitoja ja oppimista yhdessä materiaalien kanssa (Janhonen ym., 2020).

Muodostetut tanssin vaiheet ilmentävät vaatteiden kulutuksen monimuotoisuutta ja ajallista kiertokulkua vaatteiden hankkimisesta niiden hävittämiseen. Tämä tuottaa ymmärrystä vaatteiden käytöstä sekä arjen kriittisistä hetkistä, jotka mahdollistavat ja estävät kestävästi kulutuksen muotoja. Jatkossa vaateen ja kuluttajan välistä vuorovaikutusta tutkittaessa on tarkasteltava analyttisemmin toimijuuden tanssin vaiheita, vaiheiden vaihtumista sekä vuorovaikutuksen aktiivisuuden muutoksia. Tämä syventää ymmärrystä vaatteiden kulutuksen kokonaisuudesta, ja edistää tanssin vaiheiden ja niiden vaihtumisen huomioimista kestävästi kulutukseen liittyvissä teoreettisissa ja käytännöllisissä tarkoituksissa.

Uusmaterialistinen keskustelu on tuonut esiin sen, miten vaikeaa kuluttajien on hallita materiaaleja. Ruoka voi saada meidät lihomaan tahtomatta (Bennett, 2007) ja vaatteita kertyy kaappeihin lähes huomaamatta. Sekä eläväiset materiaalit että vallitseva kulttuurinen järjestelmä ja sen myötä sosiaalinen ja materiaallinen ympäristö ohjaavat toimintaamme. Kestävämpää kuluttamista on harjoitettava reflektoiden ”päivästä toiseen”. Materiaalien ja kuluttajan jaetun toimijuuden havaitseminen mahdollistaa kuluttajien osallisuuden kestävyysmurroksessa.

Lähteet

- Agee, P. (2021). Not Just Clothes: The Importance of Traditional Clothes to Ghanaians in Oldenburg. *Ghana Studies*, 24(24), 17–41. 10.1353/ghs.2021.0002
- Andrews, M., Sclater, S. D., Squire, C. & Tamboukou, M. (2007). Narrative Research. Teoksessa S. Clive, G. Gobo, J.F. Gubrium & D. Silverman (toim.), *Qualitative Research Practice* (pp. 97–112). London: Sage.
- Antikainen, M., Petänen, P., Kulju, M., Vehmas, K., Heikkilä, P. & Knuutila, H. (2021). Millaista kestävästi arvoa voidaan luoda kuluttajille kiertotaloutta edistävällä Vaatteet palveluna -mallilla? *Kulutustutkimus.Nyt*, 15(1-2), 30–58. <https://doi.org/10.54333/kulutustutkimus.98493>
- Bennett, J. (2007). Edible matter. *New Left Review*, 45, 133–145. <https://newleftreview-org.libproxy.helsinki.fi/issues/ii45/articles/jane-bennett-edible-matter>
- Bennett, J. (2010). *Vibrant matter: a political ecology of things*. Duke University Press. Haettu <https://ebookcentral-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=1170671>
- Bettany, S. & Kerrane, B. (2011). The (post-human) consumer, the (post-avian) chicken and the (post-object) Eglu: Towards a material-semiotics of anti-consumption. *European Journal of Marketing*, 45(11/12), 1746–1756.

<https://doi.org/10.1108/03090561111167388>

- Borgerson, J. L. (2013). The flickering consumer: New materialities and consumer research. Teoksessa R. W. Belk, L. Price & L. Peñaloza (toim.), *Consumer culture theory* (pp. 125–144). Emerald Group Publishing Limited. [https://doi.org/10.1108/S0885-2111\(2013\)0000015009](https://doi.org/10.1108/S0885-2111(2013)0000015009)
- Brooks, A., Fletcher, K., Francis, R. A., Rigby, E. D. & Roberts, T. (2017). Fashion, sustainability, and the anthropocene. *Utopian Studies*, 28(3), 482–504. <https://doi.org/10.5325/utopianstudies.28.3.0482>
- Cappetta, R. & Gioia, D. (2013). Fine fashion: Using symbolic artifacts, sensemaking, and sensegiving to construct identity and image. Teoksessa A. Rafaeli & M.G. Pratt (toim.), *Artifacts and organizations* (pp. 215–236). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203759592>
- Chamberlin, L. C. J. & Callmer, Å. (2021). Spark joy and slow consumption: An empirical study of the impact of the KonMari method on acquisition and wellbeing. *Journal of Sustainability Research*, 2021;3(1):e210007. <https://doi.org/10.20900/jsr20210007>
- Contesse, M., Duncan, J., Legun, K. & Klerkx, L. (2021). Unravelling non-human agency in sustainability transitions. *Technological Forecasting and Social Change*, 166, 120634. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.120634>
- Daystar, J., Chapman, L. L., Moore, M. M., Pires, S. T. & Golden, J. (2019). Quantifying apparel consumer use behavior in six countries: addressing a data need in life cycle assessment modeling. *Journal of Textile and Apparel, Technology and Management*, 11(1). <https://ojs.cnr.ncsu.edu/index.php/JTATM/article/view/14770>
- Diddi, S., Yan, R. N., Bloodhart, B., Bajtelsmit, V. & McShane, K. (2019). Exploring young adult consumers' sustainable clothing consumption intention-behavior gap: A Behavioral Reasoning Theory perspective. *Sustainable Production and Consumption*, 18, 200–209. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2019.02.009>
- Durrani, M. (2019). *Through the threaded needle: A multi-sited ethnography on the sociomateriality of garment mending practices*. Aalto University.
- EEA. (2014). European Environment Agency. Environmental indicator report 2014. Environmental impacts of production-consumption systems in Europe. Viitattu 21.9.2022 <file:///Users/hennakettunen/Downloads/Environmental-indicator-report-2014.pdf>
- Eike, R. J., Burton, M., Hustvedt, G. & Cho, S. (2022). The "Joy of Letting Go": Decluttering and Apparel. *Fashion Practice*, 14(2), 225–241. <https://doi.org/10.1080/17569370.2021.1987654>
- Emirbayer, M. & Mische, A. (1998). What is agency?. *American journal of sociology*, 103(4), 962–1023. <https://doi.org/10.1086/231294>
- Epp, A. M. & Price, L. L. (2010). The storied life of singularized objects: Forces of agency and network transformation. *Journal of consumer research*, 36(5), 820–837. <https://doi.org/10.1086/603547>
- Evans, D. M. (2018). Rethinking material cultures of sustainability: commodity consumption, cultural biographies and following the thing. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 43(1), 110–121. <https://doi.org/10.1111/tran.12206>
- Ferrando, F. (2016). The party of the anthropocene: Post-humanism, environmentalism and the post-anthropocentric paradigm shift. *Relations: Beyond Anthropocentrism*, 4(2), 159–174. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/relations4&div=19&id=&page=>
- Finlex. (2021). Valtioneuvoston asetus jätteistä. Viitattu 7.11.2022 <https://finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210978 - Pidm45949344325776>
- Fletcher, K. (2010). Slow fashion- An invitation for systems change. *Fashion practice*, 2(2), 259–265. <https://doi.org/10.2752/175693810X12774625387594>
-

- Fuentes, C. & Sörum, N. (2019). Agencing ethical consumers: smartphone apps and the socio-material reconfiguration of everyday life. *Consumption Markets & Culture*, 22(2), 131–156. <https://doi.org/10.1080/10253866.2018.1456428>
- Glăveanu, V. P. (2015). From individual agency to co-agency. Teoksessa C.W. Gruber, M.G. Clark, S.H. Klempe & J. Valsiner (toim.), *Constraints of agency: Explorations of theory in everyday life* (Vol. 12) (pp. 245–265). Springer. Haettu <https://doi-org.libproxy.helsinki.fi/10.1007/978-3-319-10130-9>
- Goworek, H., Hiller, A., Fisher, T., Cooper, T. & Woodward, S. (2013). Consumers' attitudes towards sustainable fashion. Clothing usage and disposal. Teoksessa M. A. Gardetti & A. L. Torres (toim.), *Sustainability in fashion and textiles: values, design, production and consumption* (pp. 376–392). Routledge. Haettu <https://search-ebscohost-com.libproxy.helsinki.fi/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=760655&site=ehost-live&scope=site>
- Gwilt, A. (2020). Fashion and sustainability: repairing the clothes we wear. Teoksessa M. Barnard (toim.), *Fashion Theory* (pp. 188–200). Routledge.
- Horne, R., Maller, C. & Lane, R. (2011). Remaking the home: Goods and materials in Australian households. Teoksessa R. Lane & A. Gorman-Murray (toim.), *Material geographies of household sustainability* (pp. 89–113). Ashgate Publishing Ltd. Haettu <https://ebookcentral-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/lib/helsinki-ebooks/detail.action?pq-origsite=primo&docID=674519>
- Hunter, L. (2009). Durability of fabrics and garments. Teoksessa J. Fan & L. Hunter (toim.), *Engineering apparel fabrics and garments* (pp. 161–200). Elsevier.
- Jack, T. (2013). Nobody was dirty: Intervening in inconspicuous consumption of laundry routines. *Journal of Consumer Culture* 13(3), 406–421. <https://doi.org/10.1177/1469540513485272>
- Jacobsen, M. H. & Hansen, A. R. (2019). (Re)introducing embodied practical understanding to the sociology of sustainable consumption. *Journal of Consumer Culture*, 1–17. <https://doi.org/10.1177/1469540519846213>
- Janhonen, K., Mattila, M., Mesiranta, N., Kouhia, A., Autio, M. & Narvanen, E. (2020). Kohti kestäväää kuluttamista: Materiaalitaju kuluttajien ja materiaalien aktiivisen suhteen hahmottajana. *Alue Ja Ympäristö*, 49(2), 4–21. <https://doi.org/10.30663/ay.95358>
- Johnson, K. K., Yoo, J. J., Kim, M. & Lennon, S. J. (2008). Dress and human behavior: A review and critique. *Clothing and Textiles Research Journal*, 26(1), 3–22. <https://doi.org/10.1177/0887302X07303626>
- Kouhia, A. & Laamanen, T-K. (2014). Mita ” muuta kuin materiaa? Otteita ka ” sityö ” n materiaalisuudesta ja immateriaalisuudesta. Teoksessa S. Karppinen, A. Kouhia & E. Syrjäläinen (toim.), *Kättä pidempää. Otteita käsityön tutkimuksesta ja käsitteellistämisestä* (pp. 11–22). Kotitalous- ja käsityötieteiden julkaisuja 33, Helsingin yliopisto. Haettu <http://hdl.handle.net/10138/43167>
- Kylkilahti, E. (2018). Kulttuurista peliä palveluissa: Kuluttajataktiikoiden ja nuorten toimija-asemien esitysteoreettinen tarkastelu. Taloustieteen osasto: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-4108-8>
- Laitala, K. (2014). Consumers' clothing disposal behaviour—a synthesis of research results. *International Journal of Consumer Studies*, 38(5), 444–457. <https://doi.org/10.1111/ijcs.12088>
- Laitala, K. & Klepp, I. G. (2018). Care and production of clothing in Norwegian homes: Environmental implications of mending and making practices. *Sustainability*, 10(8), 2899. <https://doi.org/10.3390/su10082899>
- Laitala, K., Klepp, I. G. & Henry, B. (2018). Does use matter? Comparison of environmental impacts of clothing based on fiber type. *Sustainability*, 10(7), 2524. <https://doi.org/10.3390/su10072524>
- Latour, B. (2005). *Reassembling the Social – An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press. Haettu <https://hdl-handle-net.libproxy.helsinki.fi/2027/heb.32135>

- Lehtinen, A-R. & Aalto, K. (2018). Mitä eläminen maksaa? Kohtuullisen minimin viitebudjettien päivitys vuodelle 2018. *Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja* 2018:101, (pp. 35–44). <http://hdl.handle.net/10138/261735>
- Lundblad, L. & Davies, I. A. (2016). The values and motivations behind sustainable fashion consumption. *Journal of Consumer Behaviour*, 15(2), 149–162. <https://doi.org/10.1002/cb.1559>
- Markuksela, V. & Valtonen, A. (2019). Dance with a fish? Sensory human- nonhuman encounters in the waterscape of match fishing. *Leisure Studies*, 38(3), 353–366. <https://doi.org/10.1080/02614367.2019.1588353>
- Mattila, M., Mesiranta, N., Närvänen, E., Koskinen, O. & Sutinen, U. M. (2019). Dances with potential food waste: Organising temporality in food waste reduction practices. *Time & society*, 28(4), 1619–1644. <https://doi.org/10.1177/0961463X18784123>
- McLaren, A., Oxborrow, L., Cooper, T., Hill, H. & Goworek, H. (2015). Clothing longevity perspectives: exploring consumer expectations, consumption and use. PLATE conference - Nottingham Trent University, 17/19 June 2015. <http://irep.ntu.ac.uk/id/eprint/17978>
- McQueen, R., Kowton, J. & Degenstein, L. (2020). Smell and Sustainability: Can Odour Shorten the Life Span of Clothing?. Teoksessa L. McNeill (toim.), *Transitioning to Responsible Consumption and Production* (pp. 129–151). Switzerland: MDPI: Basel. Haettu <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/49695>
- Meißner, M. (2021). Repair is care? – Dimensions of care within collaborative practices in repair cafes. *Journal of Cleaner Production*, 299, 126913. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126913>
- Mellander, E. & Petersson McIntyre, M. (2021). Fashionable detachments: wardrobes bodies and the desire to let go. *Consumption Markets & Culture*, 24(4), 343–356. <https://doi.org/10.1080/10253866.2020.1802258>
- Niinimäki, K. (2010). Eco clothing, consumer identity and ideology. *Sustainable development*, 18(3), 150–162. <https://doi.org/10.1002/sd.455>
- Niinimäki, K. & Armstrong, C. (2013). From pleasure in use to preservation of meaningful memories: A closer look at the sustainability of clothing via longevity and attachment. *International Journal of Fashion Design, Technology and Education*, 6(3), 190–199. <https://doi.org/10.1080/17543266.2013.825737>
- Niinimäki, K. & Koskinen, I. (2011). I love this dress, it makes me feel beautiful: Emotional knowledge in sustainable design. *Design Journal*, 14(2), 165–186. <https://doi.org/10.2752/175630611X12984592779962>
- Niinimäki, K., Peters, G., Dahlbo, H., Perry, P., Rissanen, T. & Gwilt, A. (2020). The environmental price of fast fashion. *Nature Reviews Earth & Environment*, 1(4), 189–200. <https://doi.org/10.1038/s43017-020-0039-9>
- Palmsköld, A. (2015). Reusing Textiles: On Material and Cultural Wear and Tear. *Culture Unbound*, 7(1), 31–43. <https://doi.org/10.3384/cu.2000.1525.157131>
- Pickering, A. (2017). The ontological turn: Taking different worlds seriously. *Social Analysis*, 61(2), 134–150. <https://doi.org/10.3167/sa.2017.610209>
- Pöllänen, S. H. & Weissmann-Hanski, M. K. (2020). Hand-made well-being: Textile crafts as a source of eudaimonic well-being. *Journal of Leisure Research*, 51(3), 348–365. <https://doi.org/10.1080/00222216.2019.1688738>
- Quantis. (2018). Measuring fashion: insights from the environmental impact of the global apparel and footwear industries. Full report and methodological considerations. Viitattu 20.9.2022 https://quantis.com/wp-content/uploads/2018/03/measuringfashion_globalimpactstudy_full-report_quantis_cwf_2018a.pdf
- Rustin, M. (2000). Reflections on the biographical turn in social science. Teoksessa P. Chamberlayne, J. Bornat & T. Wengraf (toim.), *The Turn to Biographical Methods in Social Science: comparative issues and examples* (pp. 33–52). Routledge.
-

<https://doi.org/10.4324/9780203466049>

- Ryan, G. W. & Bernard, H. R. (2003). Techniques to identify themes. *Field methods*, 15(1), 85–109. <https://doi.org/10.1177/1525822X02239569>
- Räisänen, R. (2014). Wardrobe inventory – a way to increase consciousness of textile consumption. In *Proceedings of Ambience14 & 10i3m: Scientific conference for Smart and Functional Textiles*, 7-9 September 2014 Tampere Hall, Tampere, Finland. Tampereen teknillinen yliopisto.
- Šajn, N. (2019). Environmental impact of the textile and clothing industry. What consumers need to know. EPRS - European Parliamentary Research Service. Viitattu 21.9.2022 [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633143/EPRS_BRI\(2019\)633143_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633143/EPRS_BRI(2019)633143_EN.pdf)
- Schadler, C. (2019). Enactments of a new materialist ethnography: methodological framework and research processes. *Qualitative Research*, 19(2), 215–230. <https://doi.org/10.1177/1468794117748877>
- Sohn, J., Nielsen, K. S., Birkved, M., Joanes, T. & Gwozdz, W. (2021). The environmental impacts of clothing: Evidence from United States and three European countries. *Sustainable Production and Consumption*, 27, 2153–2164. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2021.05.013>
- Svensson, E. (2012). Achieving sustainable lifestyles? Socio-cultural dispositions, collective action and material culture as problems and possibilities. *Local Environment*, 17(3), 369–386. <https://doi.org/10.1080/13549839.2012.665865>
- Syrjälä, H., Jaskari, M. M. & Leipämaa-Leskinen, H. (2016). Object agency of a living/non-living animal entity: the case of horse/horsemeat. Teoksessa N. Özcaglar-Toulouse, D. Rinallo & R. W. Belk (toim.), *Consumer Culture Theory* (pp. 65–91). Emerald Group Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S0885-211120160000018005>
- Tschakert, P., Schlosberg, D., Celermajer, D., Rickards, L., Winter, C., Thaler, M., ... & Verlie, B. (2021). Multispecies justice: Climate just futures with, for and beyond humans. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 12(2), e699. <https://doi.org/10.1002/wcc.699>
- Valkola, J. (2018). Puhe vaatekaapista: Tutkimus käsityötieteen opiskelijoiden vaatemäärästä, vaatteiden kulutustottumuksista sekä vaatemääriin vaikuttavista trendeistä. Käsityötieteen pro gradu -tutkielma <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201805161934>
- Valkola, J. & Räisänen, R. (2019). Building a Sustainable Wardrobe: Quality over Quantity? – Survey of Students Wardrobes and Consumption Habits. In *Plate 2019* <http://dx.doi.org/10.14279/depositonce-9253> s. 797–803.
- Vesterinen, E. & Syrjälä, H. (2022). Sustainable anti-consumption of clothing: A systematic literature review. *Cleaner and Responsible Consumption*, 100061. <https://doi.org/10.1016/j.clrc.2022.100061>
- Wetherell, M. (2012). *Affect and emotion: a new social science understanding*. SAGE. Haettu ProQuest Ebook Central, <https://ebookcentral-proquest-com.libproxy.helsinki.fi/lib/helsinki-ebooks/detail.action?docID=880800>
- Woodward, S. (2007). *Why women wear what they wear*. Oxford: Berg.

Kirjoittajatiedot

Henna Kettunen, KM, työskentelee väitöskirjatutkijana Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa. Sähköposti: henna.kettunen@helsinki.fi

Anna Kouhia, FT, dosentti, työskentelee käsityötieteen yliopistonlehtorina Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa. Sähköposti: anna.kouhia@helsinki.fi

Minna Autio, MMT, työskentelee kotitaloustieteen ja -opetuksen professorina Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa. Sähköposti: minna.autio@helsinki.fi